

УДК 911.3(075.8)

Новикова В. І.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
Інститут економіки і права, кафедра туризму і готельно-ресторанної справи

КАРТОГРАФІЧНА ПРОДУКЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ, СПОЖИВЧОЇ, УПРАВЛІНСЬКОЇ, ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проведено порівняльний аналіз «класичної» моделі територіальної рекреаційної системи, розробленої В.С.Преображенським, та запропонованої

© В.І.Новикова

автором моделі. На позначення активності таких головних підсистем, як рекреанти, рекреатори та керівні органи, виділено споживча, господарська, управлінська рекреаційна діяльність. Виявлена специфіка картографічної продукції для кожного з цих видів діяльності.

Ключові слова: рекреаційна діяльність, картографічна продукція.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Рекреаційна діяльність залежно від суб'єкта її здійснення потребує відповідної картографічної продукції певного змістовного наповнення. Тому **метою статті** було показати різницю в географічних картах рекреаційного спрямування для рекреантів, рекреаторів і керівних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження картографічної продукції для потреб рекреації лежать в основному в площині висвітлення проблем створення туристських карт різного територіального охоплення і тематичного спрямування для широких верств населення. Розгляд географічних карт з точки зору туристської, а тим більше рекреаційної діяльності зустрічається в наукових роботах досить рідко. Питання ж вивчення картографічної продукції для рекреаційної споживчої, управлінської, господарської діяльності фактично не піднімалось. Але, зважаючи на існування таких видів діяльності, нам воно видається актуальним.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційна діяльність – процес, в якому реалізується рекреація, під якою розуміємо суспільне явище, пов'язане з відтворенням і розвитком фізичних, психічних, духовних та інтелектуальних сил людини, що відбувається поза помешканням її постійного проживання в місцях, які можуть бути використані для цих цілей.

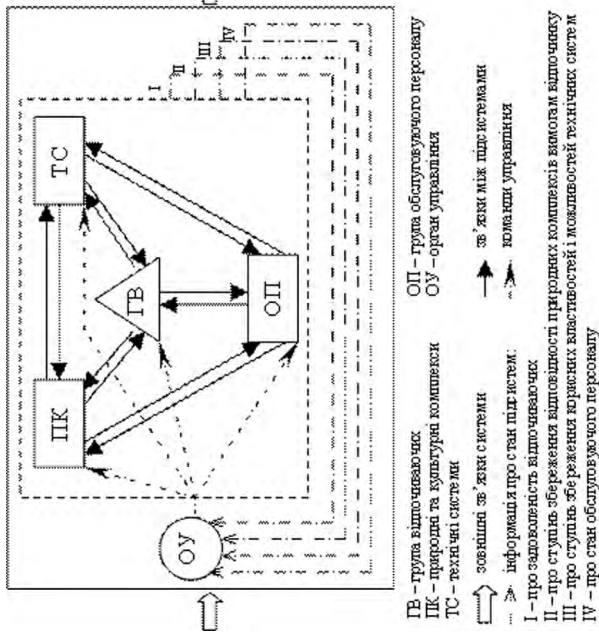
Теоретичною основою вітчизняних досліджень територіальної організації рекреації виступає концепція територіальних рекреаційних систем (ТРС), розроблена свого часу В.С.Преображенським. Зважаючи на зміну умов господарювання, прогрес науки та ін., відбувається переосмислення «класичної» моделі ТРС і нами [5] запропонований такий її варіант (рис. 1).

Спільні риси двох моделей: 1) є «вхід» (суспільні потреби) і «вихід» (показники ефективності виконання системою своїх функцій); 2) виділяються подібні підсистеми, кожна з яких може самостійно виступати як досить складна система; 3) головний принцип – управлінський орган знаходиться дещо в іншій площині, ніж інші складові.

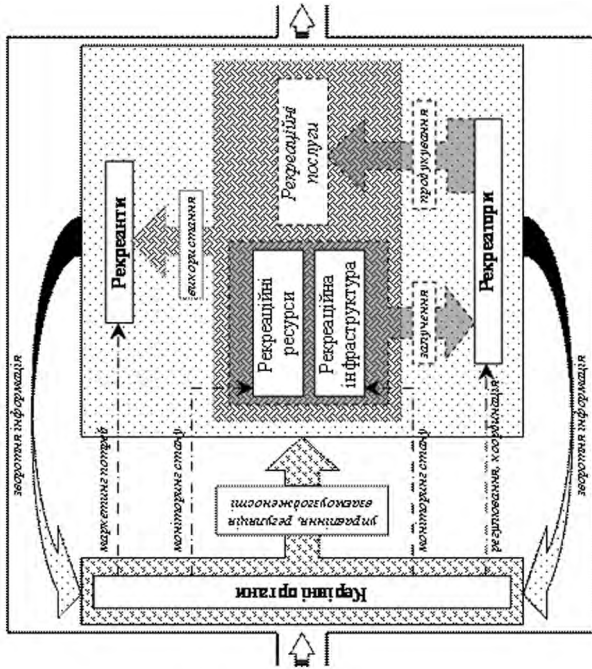
Запропонована модель відрізняється від моделі В.С.Преображенського:

1) змінено формулювання назв підсистем на такі, що зазвичай використовуються у сучасних умовах на означення даних понять: «група відпочиваючих» → «рекреанти», «природні та культурні комплекси» → «рекреаційні ресурси», «технічні системи» → «рекреаційна інфраструктура», «група обслуговуючого персоналу» – «рекреатори», «орган управління» → «керівні органи»;

2) за функціональним призначенням підсистеми «рекреаційні ресурси», «рекреаційна інфраструктура» об'єднані в один блок і за позначенням

Модель ТРС (В.С.Пресображенський, 1975)

Модель ТРС (В.І.Новикова, 2007)

Рис. 1. Порівняння моделей територіальної рекреаційної системи

відрізняються від підсистем «рекреанти», «рекреатори», «керівні органи», адже перші дві складові є необхідними умовами діяльності останніх трьох;

3) означено результати взаємодії головних компонентів моделі («рекреанти», «рекреатори», «керівні органи») з іншими її складовими через підписування їх на відповідних стрілках.

На позначення активності рекреантів, рекреаторів та керівних органів у рекреаційній сфері розрізняємо такі види рекреаційної діяльності – споживча, господарська, управлінська. Якщо ці види діяльності диференціювати за значенням для виконання ТРС своєї основної функції – відновлення та розвиток будь-яких життєвих сил людини, то рекреаційна споживча діяльність буде основною, бо забезпечує головний результат здійснення рекреації, створює рекреаційний ефект; рекреаційна господарська діяльність – допоміжною, адже послуги, які надають рекреатори, доповнюють заняття рекреантів, допомагають їх реалізувати; рекреаційна управлінська діяльність – обслуговуючою, через те, що керівні органи, хоча і на різних ієрархічних рівнях (державному, регіональному, локальному), забезпечують лише регуляторно-контрольний аспект її здійснення. Незважаючи на таку диференціацію, кожен вид рекреаційної діяльності в межах ТРС надзвичайно важливий, бо здійснює взаємодію з іншими складовими системи, без чого неможливе її функціонування в цілому (рис. 2).

Рис. 2. Диференціація та зв'язок видів рекреаційної діяльності (складено автором)

Важливим засобом реалізації рекреаційної діяльності виступають географічні карти та інша картографічна продукція, що суттєво відрізнятиметься залежно від суб'єкта цієї діяльності (рекреанти, рекреатори або керівні органи). Зазвичай географічні карти рекреаційної спрямованості за масштабом відносяться до великомасштабних (масштаб від 1:5000 до 1:200000), рідше – середньомасштабних (від 1:200000 до 1:1000000), а за змістом – до тематичних, на яких показують і природні, і суспільні явища [6].

Загалом географічні карти за призначенням поділяються на: *науково-довідкові* (виконання за ними наукових досліджень і отримання максимально повної інформації); *культурно-освітні* (популяризація знань та ідей); *технічні* (відображення об'єктів та умов, необхідних для вирішення технічних завдань); *навчальні* (наочність для вивчення певних дисциплін); *туристські* та інші [6]. Практично всі вони можуть використовуватись у рекреаційній діяльності, хоча найбільше – все ж туристські, призначені для забезпечення потреб туристсько-екскурсійної справи.

Найбільш поширеною та розвинутою є картографічна продукція для **рекреаційної споживчої діяльності**. Цю групу переважно представляють популярні туристські карти, що мають на меті інформувати рекреантів про наявні рекреаційні ресурси та рекреаційну інфраструктуру. На них відображають загальногеографічні елементи (рельєф, гідрографічну мережу, рослинний покрив, населені пункти, шляхи сполучення, межі адміністративно-територіальних одиниць тощо), об'єкти туристського призначення (архітектурні та історичні пам'ятки, національні природні парки та інші природоохоронні об'єкти, музеї, театри, спортивні споруди та ін.), а також об'єкти обслуговування туристів (туристські заклади та маршрути, турбази, готелі, кемпінги). Залежно від територіального аспекту, спеціального та географічного вмісту й призначення туристські карти поділяють на *оглядові карти* (охоплюють адміністративно-територіальні одиниці), *маршрутні картосхеми* (включають території вздовж туристських маршрутів – пішохідних, лижних, водних, велосипедних, кінних і комбінованих, а також маршрутів транспортних подорожей) та *схематичні плани міст*. При створенні цих карт застосовують переважно спосіб значків (точкові, лінійні, підписи). Туристські карти супроводжуються пояснювальним текстом, переліком об'єктів обслуговування та туристського призначення, списками вулиць та площ, маршрутів міського транспорту, кольоровими ілюстраціями [1, с. 126].

Зараз практично в усіх регіонах України створено туристські карти, на яких з більшим або меншим ступенем деталізації представлені основні складові рекреаційного потенціалу території (ресурси та інфраструктура), показані головні туристські маршрути. Інша справа – чи є ці карти у вільному обігу (продажу) для широкого загалу споживачів, чи створені в єдиному виставковому примірнику. Вбачаючи у створенні регіональних туристських карт позитивні тенденції щодо забезпечення картографічною продукцією рекреаційної споживчої діяльності в Україні, не можна не відмітити таку негативну рису цього процесу – відсутність єдиного підходу до створення таких карт: різні об'єкти картографування, різний ступінь деталізації та генералізації, «різношерсті» умовні позначення тощо.

Щоб уникнути подібних проблем, нами [3] як варіант їх вирішення було запропоновано створити туристський атлас України, що складався б із загальнодержавної та регіональної частин. Якщо загальна частина включатиме карти туристського спрямування всієї України (фізико-географічна, транспортної інфраструктури, лікувально-оздоровчих ресурсів, природоохоронних територій),

то основна (регіональна) частина матиме однотипне наповнення по 25 регіонах України у вигляді 4–6 карт з такою інформацією: 1) рельєф, ліси, джерела мінеральних вод і грязі; 2) природоохоронні території; 3) пам'ятки історії та культури; 4) видатні люди; 5) народні промисли, етнографічні особливості; 6) рекреаційна інфраструктура. Але за реалізацію такого проекту, на жаль, не взялося поки жодне з картографічних видавництв в Україні, хоча його актуальність, що виражається і в комерційній привабливості, очевидна.

Для **рекреаційної управлінської діяльності** картографічна продукція повинна являти аналітичні карти, що характеризують рекреаційну споживчу та господарську діяльність, містять інформацію про територіальні рекреаційні системи й їхні окремі складові (рекреаційні ресурси, рекреаційна інфраструктура, рекреанти, рекреатори, керівні органи), властивості, структуру, внутрішні та зовнішні зв'язки. Створення таких карт пов'язане з дослідженням, організацією і плануванням в першу чергу туризму як галузі господарства. При цьому застосовують головним чином способи картограм, картодіаграм, значків.

Аналітичні карти рекреаційної спрямованості можуть мати інвентаризаційний, оціночний, динамічний, прогнозний аспекти.

Науково-довідкові (або інвентаризаційні) карти характеризують види рекреаційних ресурсів певної території, розміщення рекреаційних закладів, показують наявність рекреаційної інфраструктури, здійснюють туристське (ширше – рекреаційне) районування або групування та ін.

В оціночних картах подається оцінка природних, соціально-культурних, економічних умов та інженерних передумов для розвитку туризму, виявляється рівень забезпеченості конкретної території окремими видами рекреаційних ресурсів, ступінь розвинутої рекреаційної інфраструктури, якість та кількість наданих рекреаційних (переважно – туристських) послуг.

Для вивчення динаміки застосовують карти, які передають стан явища: у різні історичні епохи (старі карти), у різні моменти часу (оперативні карти), карти-реконструкції минулих і майбутніх (прогнози) епох чи певних проміжків часу. Динамічному процесу притаманні такі види, як рух зростання (прямолінійне, криволінійне), спад (прямолінійний, криволінійний), циклічність (зростання, убування), коливання з певним ритмом. Карти з динамічними аспектами поділяють на такі групи: 1) дозволяють вивчати динаміку явищ (різночасові карти); 2) поряд з головним змістом показують окреме явище у динаміці; 3) безпосередньо відображають динаміку явищ [2].

Прогнозні карти відображають науково обґрунтований розвиток та поширення об'єктів і явищ через певний проміжок часу в майбутньому. За допомогою таких карт можна прогнозувати розвиток ситуації у рекреаційній сфері.

Але така аналітична картографічна продукція для рекреаційної управлінської діяльності практично не створюється. Це пояснюється, по-перше, великими витратами на одиницю продукції, адже масове виробництво таких карт не потрібне через необхідність наявності лише кількох примірників для потреб управлінських

органів певного ієрархічного рівня. По-друге, в Україні немає єдиного керівного органу щодо рекреаційної діяльності. Навіть туризм як найбільша і найвагоміша складова рекреації, який з 1995 р. в Україні визнаний за окремий вид економічної діяльності, не має своїх окремих керівних органів і упродовж цих 15 років 8 раз змінював відомчу приналежність.

Для **рекреаційної господарської діяльності** картографічна продукція подібна до тієї, що необхідна для рекреаційної споживчої діяльності, адже так само використовуються рекреаційні ресурси та рекреаційна інфраструктура для вироблення рекреаційних послуг. Хоча для рекреаторів, в першу чергу для туроператорів, потрібні аналітичні карти, характерні для рекреаційної управлінської діяльності, бо планування діяльності підприємства, його маркетингова стратегія багато в чому залежить від бачення в цілому проблем і перспектив у рекреаційній сфері на конкретній території, що дають саме такі карти.

Висновки. Географічні карти рекреаційної спрямованості, відрізняючись за масштабом, змістом, призначенням та іншими ознаками, повинні мати відмінне змістовне наповнення, щоб задовольняти потреби картографічного забезпечення рекреаційної споживчої, управлінської, господарської діяльності. Для рекреантів такі завдання виконують популярні туристські карти з нанесеною інформацією про наявні рекреаційні ресурси та рекреаційну інфраструктуру, з нанесеними туристськими маршрутами. Аналітичні карти застосовуються керівними органами. А рекреатори використовують як першу, так і другу групу географічних карт рекреаційної спрямованості.

Рецензент - доктор географічних наук, професор С. А. Лісовський

Література:

1. Географічна енциклопедія України: В 3-х т. Т.2 / Відп. ред. О.М.Маринич. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1990. – 480 с.
2. Курач Т.М. Картографування динаміки соціально-економічних явищ (на прикладі населення України): Автореф. дис. ... к. геогр. н.; 11.00.12 – географічна картографія / Інститут географії НАНУ. – К., 2003. – 20 с.
3. Новикова В.І. Дослідження туристського потенціалу регіонів України: створення науково обгрунтованої продукції. // Картографія та вища школа: Збірник наукових праць. – К.: Інститут передових технологій, 2006. – Вип. 11. – С.192–197.
4. Новикова В.І. Картографічна продукція рекреаційного спрямування: нагальна необхідність і проблеми створення. // Картографія та вища школа: Збірник наукових праць / Відп. за вип. Е.Л.Бондаренко. – К.: Інститут передових технологій, 2005. – Випуск 10. – С.138–140.
5. Новикова В.І. Територіальна рекреаційна система як форма організації рекреаційної діяльності на певній території // Український географічний журнал. – 2007. – № 2. – С. 55–59.

6. <http://uk.wikipedia.org/> – вільна енциклопедія «Вікіпедія».

В. И. Новикова

**КАРТОГРАФИЧЕСКАЯ ПРОДУКЦИЯ РЕКРЕАЦИОННОЙ,
ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ, УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ, ХОЗЯЙСТВЕННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Проведен сравнительный анализ «классической» модели территориальной рекреационной системы, разработанной В.С.Преображенским, и предложенной автором модели. Для обозначения активности таких главных подсистем, как рекреанты, рекреаторы и руководящие органы, выделены соответственно потребительская, управленческая, хозяйственная рекреационная деятельность. Выявлена специфика картографической продукции для каждого из этих видов деятельности.

Ключевые слова: рекреационная деятельность, картографическая продукция.

V. Novykova

**CARTOGRAPHIC PRODUCTS OF RECREATIONAL, CONSUMING,
MANAGEMENT, AND ECONOMICAL ACTIVITIES**

In the paper it is presented comparative analysis of “classical” model of the territorial recreation system by V.Preobrazhenskiy and the model proposed by the author. To describe activities of such main subsystems as recreants, recreators and management the consuming, management and economical recreational activities are defined. The specific features of cartographic products for each of the defined kinds of activity are shown.

Keywords: recreational activity, cartographic products.

Надійшла до редакції 15 грудня 2010 р.